

Dr.sc. **Axel Luttenberger**, docent
Pomorski fakultet Rijeka
Studentska 2, Rijeka, Hrvatska

Izazovi autonomnog reguliranja statusa pomoraca u Republici Hrvatskoj

Sažetak

U ovom radu autor se bavi pitanjima reguliranja statuta pomoraca u Republici Hrvatskoj. Analiziraju se pravna vrela reguliranja od Ustava do zakonskih i podzakonskih akata, te ističe uloga autonomnog reguliranja kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu pomoraca i ugovorom o radu između prijevoznika i pomoraca. Navode se posebnosti statusa pomoraca, te iznosi mišljenje autora da, uz obvezno postojanje javnopravnih elemenata, treba poticati mogućnosti autonomnog određivanja radnopravnih odnosa pomoraca, s ciljem kvalitetnog reguliranja prava, obveza i odgovornosti ugovornih stranaka prijevoznika i pomoraca.

Ključne riječi: status pomoraca, kolektivni ugovor, ugovor o radu

1. Uvod

U ovom radu pozornost autora je usmjerena na hrvatske izvore reguliranja statusa pomoraca, s posebnim osvrtom na autonomne odrednice iskazivanja volje prijevoznika i pomoraca u uređivanju radnopravnih odnosa, imajući u vidu da je notifikacijama o sukcesiji Republike Hrvatska od 8. listopada 1991. stranka konvencija Međunarodne organizacije rada (*International Labour Organisation – ILO*).

2. Pravna vrela državnog reguliranja statusa pomorca

Ustav Republike Hrvatske određuje Hrvatsku kao socijalnu državu, pa se time štiteći pojedinca jamči i minimum socijalne sigurnosti. Među najznačajnija gospodarska, socijalna i kulturna prava spadaju pravo na rad i sloboda prava rada, slobodan izbor poziva i zaposlenja uz jednaku dostupnost, pravo na zaradu kojom svaki zaposleni može osigurati sebi i obitelji slobodan i dostojan život, najduže radno vrijeme i pravo na odmor. Također, Ustav kao vrednotu ističe pravo na socijalnu sigurnost i socijalno

osiguranje, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo osnivanja sindikata i pravo štrajka¹.

Zakonom o radu općenito se uređuju radni odnosi u Republici Hrvatskoj, ako zakonom ili međunarodnim ugovorom, koji je sklopljen i potvrđen u skladu s Ustavom i objavljen, nije drugačije određeno².

Budući da Pomorski zakonik polazi od toga da posadu broda regulira odredbama o sigurnosti na moru, na taj način se priznaju propisi o radu i radnim odnosima. Tako Pomorski zakonik obrađuje pitanja posade broda koju čine osobe ukrcane za obavljanje poslova na brodu i upisane u upisnik brodova uz pojmovna određenja, uređivanje zvanja i stanje posade te prava i dužnosti članova posade³.

Pravilnik o pomorskim knjižicama, odobrenjima za ukrcaj i nadležnosti lučkih kapetanija za izdavanje navodi uvjete za izdavanje pomorske knjižice i odobrenja za ukrcaj kao javne isprave, njihov sadržaj, rokove valjanosti, nadležnost i postupak izdavanja pomorske knjižice i odobrenja za ukrcanje, očevidnik, unošenje podataka, zamjenu, nestanak i druga pitanja⁴.

Pravilnik o sadržaju i načinu registracije ugovora o radu pomoraca i ribara propisuje registraciju ugovora o radu pomoraca i ribara uvjetovanu specifičnostima statusa pomorskog trgovačkog i ribarskog broda, specifičnosti brodarka i ribara kao poslodavca te posebnostima radnopravnog i socijalnopravnog položaja pomoraca i ribara kao zaposlenika. Ugovor o radu mora sadržavati odredbe o strankama te njihovom prebivalištu odnosno sjedištu, mjesto i dan sklapanja ugovora, naziv broda, mjesto rada, narav posla, dan otpočinjanja posla, očekivano trajanje ugovora, uglavak da je poslodavac upoznao s pravima i obvezama koje je prihvatio pomorac odnosno ribar, kao i druge podatke, uz moguće upućivanje na odgovarajuće zakone, druge propise, kolektivne ugovore ili pravilnike o radu koji uređuju ta pitanja. Obveznu registraciju ugovora podnosi poslodavac nadležnom tijelu za poslove rada, zdravstvo i skrb koje vodi registar ugovora, zbirku isprava i abecedni imenik. Na primjerak ugovora stavlja se potvrda o registraciji, a po izvršenoj registraciji svakoj se strani dostavlja primjerak⁵.

Pravilnik o zvanjima i svjedodžbama o osposobljenosti pomoraca propisuje zvanja, stručnu spremu ispitne programe, programe izobrazbe, uvjete i načine stjecanja svjedodžbi o osposobljenosti i dopunskoj osposobljenosti pomoraca, kao i uvjete i načine stjecanja svjedodžbi o osposobljenosti za sigurnu zaštitu luke, broda i brodarske kompanije te uvjete i načine priznavanja, obnove, zamjene i oduzimanja svjedodžbi. Spomenuti pravilnik propisuje uvjete koje moraju zadovoljavati visokoškolske i srednjoškolske ustanove koje obrazuju pristupnike za stjecanje svjedodžbi o os-

¹ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 41/01.

² Zakon o radu, Narodne novine, 137/01

³ Pomorski zakonik, Narodne novine, 181/04.

⁴ Pravilnik o pomorskim knjižicama, odobrenjima za ukrcaj i nadležnosti lučkih kapetanija za izdavanje, 4/98., 103/98.

⁵ Pravilnik o sadržaju i načinu registracije ugovora o radu pomoraca i ribara, Narodne novine, 8/96.

posobljenosti i dopunske osposobljenosti, uvjete koje moraju zadovoljavati pravne osobe koje obavljaju izobrazbu pomoraca, uvjete koje moraju zadovoljavati ispitivači i članovi ispitnih povjerenstava, postupak i način izdavanja suglasnosti za ustanove koje obrazuju pristupnike za stjecanje svjedodžbi o osposobljenosti i dopunskoj osposobljenosti. Nadalje, pravilnik propisuje postupak i način izdavanja dopusnica za održavanja izobrazbe pomoraca, te način utvrđivanja naknade koje plaćaju pravne osobe za održavanje izobrazbe pomoraca⁶.

Pravilnik o najmanjem broju članova posade za sigurnu plovidbu koji moraju imati pomorski brodovi trgovačke mornarice Republike Hrvatske određuje najmanji broj članova posade pomorskog broda trgovačke mornarice koji jamči sigurnu plovidbu u odnosu na kategoriju plovidbe, veličinu i namjenu broda, snagu pomorskog postrojenja, stupanj automatizacije pogona, kao i vrijeme trajanja plovidbe. Uz propisani najmanji broj članova posade, brod mora imati ukrcan dovoljan broj osposobljenih članova posade sukladno rasporedu za uzbunu te rasporedu poslova i zadataka na brodu⁷.

Pravilnik o obavljanju poslova i održavanju straže članova posade na pomorskim brodovima trgovačke mornarice Republike Hrvatske u cilju osiguranja sigurnosti plovidbe i zaštite okoliša regulira načela i postupke u svezi s obavljanjem poslova člana posade, održavanje straže članova posade na pomorskim brodovima i posebne obveze brodar, zapovjednika, časnika i drugih članova posade s posebnim ovlastima na brodu. Stražom se smatra kada jedna ili više osoba obavljaju poslove osiguranja plovidbe u propisanom vremenskom razdoblju, dok raspored straže na brodu mora biti dostupan svim članovima posade broda, u okviru radnog vremena. Naročito su naglašene obveze brodar da ukrca na brod stručno i zdravstveno sposobnu posadu i da za svaki brod posebno odredi osobu ili osobe na kopnu, uz osiguranje potrebnih sredstava i ovlasti koja će biti posrednik između posade na brodu i brodar i koja će za svaki brod nadzirati provođenje propisanih mjera sigurnosti plovidbe i zaštite okoliša te pružati stručnu pomoć. Brodar je također obavezan ustrojiti sustav sigurnog upravljanja brodom davanjem pisanih uputa sadržanih u knjizi postupaka te dati upute u svezi postupanja na zapovjedničkom mostu uz primjenu obrazaca za provjeru, prilagođenih svakom pojedinom brodu. Nadalje, brodar je odgovoran za davanje uputa zapovjedniku glede zloupotrebe droga i alkoholnih pića, a treba i upoznati svakog člana posade s opremom i postupcima u svezi obavljanja njihovih dužnosti⁸.

⁶ Pravilnik o zvanjima i svjedodžbama o osposobljenosti pomoraca Narodne novine, 91/05

⁷ Pravilnik o najmanjem broju članova posade za sigurnu plovidbu koji moraju imati pomorski brodovi trgovačke mornarice Republike Hrvatske, 8/02., 5/03., 18/04., 61/04., 127/04.

⁸ Pravilnik o obavljanju poslova i održavanju straže članova posade na pomorskim brodovima trgovačke mornarice Republike Hrvatske, Narodne novine, 91/98., 5/03.

3. Autonomni izvori reguliranja statusa pomoraca

Nesporno je da su pomorci i prijevoznici sudionici u međunarodnoj odnosno domaćoj tržišnoj utakmici i da treba ostaviti više prostora za autonomno reguliranje tih odnosa, prije svega kolektivnim ugovorima o radu i ugovorom o radu između prijevoznika i pomoraca⁹.

Osnovno obilježje hrvatskih kolektivnih ugovora za pomorce je normativan karakter, a sastoji se od pravnih pravila za uvjete života i rada te radnopravnog i socijalnopravnog odnosa u djelatnosti pomorstva s ugovornim strankama Sindikata pomoraca Hrvatske i Udruge poslodavaca u međunarodnoj pomorskoj plovidbi. Naime, kolektivni ugovori su rezultat kolektivnog pregovaranja između poslodavaca i sindikata, pa je kolektivni ugovor za pomorce sporazum prijevoznika ili udruge prijevoznika i radničkosindikarno organiziranih pomoraca. Odredbe ugovora moraju biti u skladu s konvencijama Međunarodne organizacije rada, preporukama Međunarodne organizacije transportnih radnika (*International Transport Workers Federation – ITF*) i domaćim zakonodavstvom, traži se pisana forma ugovora i registracija u ministarstvu nadležnom za rad i socijalnu skrb. Takav kolektivni ugovor je nadređen reguliranju ovih pitanja u trgovačkom društvu brodarar, čiji akti moraju biti suglasni rješenjima iz kolektivnog ugovora.

Struktura nacionalnih kolektivnih ugovora u pomorstvu određena je sadržajem u kojem se, u pravilu, označuju pojmovi, primjena ugovora, zaključenje ugovora, ukrcanje i trajanje ukrcanja, plaća, obiteljska doznaka, radno vrijeme, prekovremeni rad, držanje straže i naknada za rad subotom i nedjeljom, računanje prekida rada, blagdani, obavljanje poslova lučkih radnika od strane straže, razdoblje odmaranja, sastav i broj posade, nepotpun postav posade, zdravstveno i mirovinsko osiguranje, troškovi liječenja, naknada za vrijeme bolovanja, plaćeni godišnji odmor, smrt na radu, plovidba u područjima rata ili ratu sličnim operacijama, invalidnost, pokrivanje osiguranjem i jamstvom, repatrijacija, prehrana i smještaj, stvari u vlasništvu posade, prestanak ugovora odnosno završetak ukrcanja, jednakost, sredstva osobne zaštite na radu, brodski odbor za sigurnost, članarine, postupanje protivno ugovoru, izmjene i dopune ugovora, trajanje ugovora, nadzor ugovora, mjerodavno pravo i nadležnost suda i odobrenje ITF.

Nacionalni kolektivni ugovori mogu imati i određeni broj dodataka. Uobičajeno u općim dodacima se govori o nacionalnim blagdanima, popisu novčanih naknada ITF-om politikom u svezi s minimalnim brojem članova posade broda s ljestvicama minimuma sigurnog popunjenja posadom i tablicom naknade u postocima za tjelesno oštećenje. Posebni dodaci mogu sadržavati listu brodova, platnu ljestvicu, trajanje ukrcanja, obiteljsku doznaku, konačan broj i sastav posade broda i doprinos za zdravstveno i mirovinsko-invalidsko osiguranje.

⁹ Vidi pobliže: Luttenberger, Axel, Pomorsko upravno pravo, Pomorski fakultet, Rijeka, 2005.

Pravilnik o radu pomoraca unutar pojedinog trgovačkog društva broдача autonomno određuje pitanja poput dužnosti poštivanja pravilnika, prava i obveza poslodavca, prava i obveza radnika, plaće i naknade, plaćenog i godišnjeg odmora radnog vremena i odmora, načina osposobljavanja pripravnika, naknade štete, zaštite prava zaposlenika iz radnog odnosa kod poslodavca i postupka donošenja pravilnika.

Kolektivni ugovori mogu se realizirati samo individualnim ugovorima o radu, sukladnim međunarodnim i nacionalnim vrelima i drugim aktima, uz uvažavanje javnopravne oznake radnog odnosa pomorca¹⁰.

4. Posebnosti radnog statusa pomoraca

U hrvatskom Zakonu o radu nema ni jedne odredne o radnopravnom odnosu pomoraca, što je nadomješteno s *lex specialis* u kojima su uređena druga polja pomorske plovidbe, sigurnosti plovidbe, registra i druga pitanja. A specifične obveze pomoraca odnose se na stupanje na brod, udaljavanje s broda bez odobrenja, brigu za spašavanje osoba, broda i stvari, zabranu štrajka dok je brod u plovidbi, dvostruku subordinaciju (prijevozničkoj organizaciji i zapovjedniku broda), zabranu zapovjedniku broda da iznenadnog napuštanja broda prije nego nestane posljednji izgled u spašavanje broda.

Potreba je današnjice postignutu razinu prava, obveza i odgovornosti prijevoznika i pomoraca i dalje unapređivati te omogućiti uvjete za sveobuhvatne kolektivne ugovore između sindikata i poslodavca, s ciljem postizanja kvalitetnog ugovora o radu koji u cijelosti poštuje posebnosti pomorca i prijevoznika, kao posloprimca i poslodavca.

5. Zaključak

Kada je riječ o pomorskom zakonodavstvu u području radnopravnih odnosa, neophodno je ustrojiti odgovarajuću zakonsku i podzakonsku regulativu, ali treba naglasiti ulogu autonomnog određivanja tih odnosa kolektivnim ugovorima, kao i općim aktima prijevoznika u onoj mjeri koliko je to predmetom reguliranja u kolektivnom ugovoru. Pri tome, treba naglasiti da podzakonski akti ne smiju biti restriktivni, te moraju omogućiti prijevoznicima i pomorcima sigurno obavljanje djelatnosti, sve uz siguran status poslodavca i posloprimca uz istaknuta javna obilježja radnog odnosa.

Autor smatra da Republika Hrvatska u treba naprijediti tripartitni sustav tijela uključenih u reguliranje pravnog položaja pomoraca, a to su državna tijela, poslodavci (prijevoznici) i posloprimci (pomorci) zastupani po sindikatu kao interesnoj organizaciji pomoraca.

¹⁰ Vidi pobliže: Učur, Marinko, Radnopravni status pomoraca, Pravni fakultet, Rijeka 2003.

Prava, obveze i odgovornosti prijevoznika i pomoraca se detaljnije određuju u ugovoru o radu pomoraca, koji je pojedinačni pravni akt i to oblik materijalizacije dvostrane suglasnosti da se ugovor sklopi i započne s pravnim učinicima prava, obveza i odgovornosti iz radnog odnosa. U praksi prijevoznici sve češće zaključuju s pomorcima ugovor na određeno vrijeme. U tom se ugovoru moraju posebno uglaviti pitanja okončanja i produženja ugovora (trajanja radnog odnosa, otkazni rok, troškovi repatrijacije u slučaju okončanja ugovora, način produženja ugovora, mjesto završetka posla u slučaju isteka ugovora, obveze prijevoznika u slučaju nestanka broda, prodaje ili kada je brod izvan upotrebe, osiguranje naknade pomorcu za izgubljene stvari, te izuzetni slučajevi okončanja ugovora).

Mišljenje je autora da radne odnose treba urediti primjerenim pravnim normama, a kada je riječ o pomorstvu, značajnije treba poticati mogućnosti autonomnog reguliranja radnopravnih odnosa pomoraca, uz obvezno uključivanje javnopravnih elemenata, čime se u naglašenim uvjetima tržišne utakmice detaljno reguliraju prava, obveze i odgovornosti ugovornih stranaka i na taj način pruža neophodna pravna zaštita radnopravnog statusa pomoraca.

Axel Luttenberger

Challenges of the Autonomous Regulation of Seafarer's Status in the Republic of Croatia

Summary

The issue dealt with in this paper concerns the regulation of seafarers' status in the Republic of Croatia. There have been legal sources analysed in the paper including the Constitution and statutory acts and sub-acts; the paper also emphasizes the role of autonomous regulation of seafarers' status by means of collective agreement, company by-law, and individual contract of employment. There have been mentioned specific features of seafarers' status, in addition to author's standpoint that beside the legal elements, which should be mandatory, the possibility for autonomous regulation of seafarers' legal and work relationship with employers should be stimulated with the aim of improving the quality of contracts governing the rights, duties and responsibilities of the parties - owners and seafarers.

Key words: seafarer's status, collective agreement, individual contract of employment.

Confronti sulla regolamentazione autonoma dello stato giuridico dei marittimi nella repubblica di croazia

Sommario

L'autore affronta la questione riguardante lo stato giuridico della gente di mare nella repubblica di Croazia. Prendendo in esame le fonti giuridiche di regolamentazione reperibili nella Costituzione, nelle norme giuridiche e negli atti legislativi minori l'autore sottolinea il ruolo e l'importanza della regolamentazione autonoma sia nella stipulazione del contratto collettivo e del contratto tra vettore ed ciascun marittimo sia nella stesura del regolamento dei marittimi.

Elencando le particolarità dello stato giuridico dei marittimi l'autore avverte la necessità di determinazione autonoma nel diritto del rapporto di lavoro dei marittimi allo scopo di una regolamentazione qualitativa dei diritti, doveri e responsabilità delle parti contrattuali (vettori e marittimi).

Parole chiave: stato giuridico dei marittimi, contratto collettivo, contratto di lavoro

